

INTERNATIONAL TEST COMMISSION

**Международни правила за
използване на тестове**

Българска версия

Версия 2000

Съдържание:

Въведение	4
Международните правила за употреба на тестове	8
Дял I: Отговорност за етичното използване на тестове	14
1.1 Професионално и етично поведение.....	14
1.2 Гаранции, че потребителите на тестове притежават компетентност за тяхното използване	14
1.3 Поемане на отговорност за използването на тестове	14
1.4 Съхранение на тестовите материали на сигурно място	15
1.5 Спазване на поверителност по отношение на тестовите резултати.....	15
Дял II: Коректна практика при употребата на тестове.....	17
2.1 Оценка за потенциалната ползност на тестирането	17
2.2 Избор на технически благонадеждни тестове, подходящи за конкретната ситуация	17
2.3 Внимание към проблема за безпристрастността в тестирането	18
2.4 Извършване на необходимите приготовления за тестовата сесия	20
2.5 Провеждане на коректно тестиране	20
2.6 Точно и прецизно изчисляване и анализиране на тестовия резултат	21
2.7 Коректна интерпретация на резултатите	22
2.8 Точно и ясно съобщаване на резултатите на заинтересуваните страни	23
2.9 Преценка за адекватността и приложимостта на теста	24
Литература:	25
Приложение №1	26
Правила за обща политика в областта на тестирането	26
Приложение №2	28
Правила за осъществяване на контакт между страните, участващи в процеса на тестиране.....	28
Приложение №3	31
Основни положения при подготовката за тестово изследване на лица с увреждания.....	31
Приложение №4	34
Правила за превод на Правилата на Международния тестов комитет (МТК) за използването на тестове	34

Съветът на Международния тестов комитет (МТК) официално приема Правилата на своя конгрес в гр. Грац (Австрия) през месец юни 1999 г.

Европейската федерация на Професионалните Психологически Асоциации - Task Force on Tests and Testing подкрепя Правилата на своя конгрес в Рим през месец юли 1999 г.

Правилата са официално публикувани на Общата среща на МТК на 24 юли 2000 г. в Стокхолм. Правилата са защитени от авторско право на МТК, 1999г.

Въведение

Необходимостта от международни правила

Правилата на Международния тестов комитет (МТК) са насочени към ръководствата за коректна употреба на тестовете и с тях се цели насърчаване на най-добрите практики в областта на оценяването. Предишната дейност на МТК бе насочена към поддържане на коректна практика в адаптирането на тестовете (Hambleton, 1994; Van de Vijver, F. & Hambleton, R., 1996) и бе важна стъпка към осигуряването на еднакво качеството на тестовете, адаптирани за употреба в различни култури и езици. На своя конгрес в Атина през 1995 г., Съветът на МТК прие предложение за по-нататъшно разширяване на работата в тази посока. Това трябваше да стане чрез разработване на правила за безпристрастната и етична употреба на тестовете, от които да могат да се изведат и определени стандарти за нужната компетентност и квалификация на потребителите на тестове.

Налице са редица аргументи за необходимостта от утвърдени международни стандарти за употребата на тестове:

- В отделните държави съществуват значителни различия по отношение на установените от закона норми за употребата на тестове. В някои страни професионалните сдружения имат законова регистрация за психологическа дейност, в други – нямат; в някои има механизми за контрол на употребата на тестове от неспециалисти, в други – няма. Наличието на набор от международно утвърдени правила ще позволи на националните психологически асоциации и другите релевантни професионални общности в страни, където не съществуват стандарти или те са непълни, те да бъдат създадени и/или да бъдат допълнени.
- Начините на достъп, в смисъла на закупуване и употреба на тестови материали, варират значително в различните държави. В някои страни достъпът до тестови материали е ограничен само до психолози, в други – до потребители, регистрирани в официално признат, национален разпространител на тестове, а в трети – всеки може да се сдобие с тестове без ограничение, било от местни, било от чуждестранни снабдители.
- Редица добре известни инструменти се появяват в Интернет, в нарушение на законите за авторско право, без да са упоменати авторите или издателите на теста и в нарушение на правилата за сигурност на тестовете.
- В сферата на професионалното тестиране, изключителната мобилност на работна сила води до увеличаване на тестирането на кандидати от различни страни като често тестове се прилагат в една държава по поръчка на потенциален работодател от друга държава.
- В САЩ и Великобритания се работи усилено върху използването на възможностите на Интернет за извършване на дистанционно или непряко оценяване в трудовата и образователната сфера. Този нов аспект на тестирането повдига множество въпроси, отнасящи се до

стандартите по провеждане и контрола на тестовия процес, включително и за защитеността на тестовете.

Цели

Дългосрочната цел на настоящия проект е съставянето на списък, съдържащ компетентностите (знания, умения, способности и други личностни характеристики), необходими на професионалните потребители на тестове. Тези компетентности се определят на езика на оценъчни критерии за изпълнение. Компетенциите трябва да покриват такива въпроси от приложението на тестовете като:

- Професионални и етични стандарти на тестирането;
- Права на изследваното лице и на други страни, участващи в тестовия процес;
- Избор и оценяване на алтернативни тестове;
- Провеждане на теста, изчисляване на резултата и интерпретирането му;
- Описание на резултата и предоставяне на обратна връзка на изследваното лице и на заявителя на изследването.

Доколкото тези аспекти са пряко свързани с използването на тестове, в настоящото ръководство са дадени и:

- Стандарти за конструиране на тестове;
- Стандарти за тестовата документация, предназначена за потребителя;
- Стандарти за регулиране на предоставянето на тестове и за възможностите за намиране както на самите тестове, така и на информация за тях.

Настоящото ръководство е резултат от труда на специалисти, работещи в областта на психологическото и образователното тестиране (психолози, психометрици, автори и издатели на тестове) от различни държави. Замисълът на настоящия документ не е да изобрети нови правила, а да обедини на едно място отделните правила и съображения, изложени откъслечно или по-систематично в съществуващите кодекси, стандарти и други подобни документи, като по този начин се създаде ясна и последователна структура за разбирането и приложението на самите правила.

Създаване на ръководството

Ръководството трябва да се разглежда като стандарт за добра практика, спрямо който да се съотнасят съществуващите местни стандарти. Използването на ръководството като подобен стандарт или като основа за разработване на други релевантни документи, подходящи за различните местни условия като например национални стандарти в областта на тестирането, етични кодекси, кодекси за правата на изследваните лица и т.н., ще допринесе за по-високата съгласуваност на тези документи отвъд националните граници.

Разработването на ръководството започна със събиране на материали за тестовите стандарти, етичните кодекси, правилата за приложение на тестовете и други документи от множество страни. Въпреки заимстването от различни материали и източници, по-значително влияние при съставянето на текстовете на настоящото ръководство са оказали следните документи:

- Австралийската психологическа асоциация - Приложение към ръководството за психологическите тестове (Kendall et al., 1997).
- Британската психологическа асоциация - Ниво А и ниво Б в стандартите за професионалното приложение на тестове (Bartram, 1995, 1996).
- Американската асоциация за образователни изследвания, Американската психологическа асоциация и Националният съвет за оценяване в образованието - Стандарти за психологическо и образователно тестиране, 1985.
- Американската асоциация за консултиране и развитие - Отговорности на потребителите на стандартизирани тестове (Schafer, W.D, 1992)
- Канадската психологическа асоциация - Ръководство за психологическо и образователно тестиране, 1987.

Документите на Австралийската психологическа асоциация бяха особено полезни, тъй като обединяват голяма част от съдържанието на британските и на американските публикации, както и изданията на Южноафриканският научен институт за психологични изследвания. В документите на Австралийската психологическа асоциация са събрани и множество материали на Обединения комитет за приложение на тестове (ОКПТ), на Работната група на квалифицираните потребители на тестове, резултатите от ползотворната работа, извършена в т. нар. базиран на данните подход за повишаване на коректността при употребата на тестове (Eyde et al, 1988, 1993; Moreland et al., 1995), както и от работата на ОКПТ върху Кодекса за безпристрастното/етично тестиране в образованието (JСТР, 1988; Fremer, Diamond, & Camara, 1989). Приложение 2 от настоящия документ отразява неотдавнашна работа на ОКПТ за правата и отговорностите на изследваните лица/участниците в тестирането (JСТР, 2000).

Съдържанието на основните източници е анализирано и отделните нормативни положения на настоящия документ са категоризирани в 14 основни раздела. Където това бе възможно, бяха написани единични членове за изразяване на значението на няколко положения от различни източници. Членовете на документа са модифицирани така, че да формират завършено смислово единство (напр. *Компетентният потребител на тестове ще се стреми...; Компетентните потребители на тестове могат...;*)

Първоначалната структура с 14 основни раздела и тяхното съдържание се оформи още в първия вариант на Рамковия документ. Това е документът, който бе подготвен за международния симпозиум, състоял се през месец юли 1997 г. в гр. Дъблин. Целта на този симпозиум на Международния тестов комитет (МТК) бе обсъждане и критично оценяване на всички аспекти на Рамковия документ и създаване на предварителен вариант на набора от правила и указания, който да се предложи за международно приемане и валидизиране. По време на симпозиума, Рамковият документ бе разгледан задълбочено и бяха

предложени начини за усъвършенстване на неговата форма, структура и съдържание. След симпозиума документът бе изцяло преработен, ревизиран (до версия 2.0) и разпространен до всички участници, дали своите препоръки. Въз основа на коментарите и предложенията за версия 2.0 се изготви вариант 3.1. на Правилата. Копия от версия 3.1, заедно със структурирана бланка за предложения бяха разпратени до ключови организации и личности с молба за коментар. Разпространени бяха общо 200 екземпляра. Получени са 28 подробни отговора, включително отговори от организации като Американската психологична асоциация, Британската психологическа асоциация и други европейски професионални асоциации. През лятото на 1998 г. Ръководството бе ревизирано в съответствие с получените коментари и 200 нови копия (версия 4.1) бяха разпратени за допълнителна консултация. В този втори кръг на консултациите бяха получени 18 официални отговора. Допълнително бяха получени неофициални коментари по електронната поща на МТК и коментари от различни срещи и конгреси. При създаването на настоящата версия на Ръководството (версия 2000) са положени значителни усилия да се вземат предвид всички получени коментари. Всички коментари (без изключения) бяха полезни и конструктивни.

Тези правила имат по-скоро насърчаващ, отколкото принудителен характер. Ръководството обединява универсални и ключови принципи за коректна употреба на тестове, без да се опитва да налага едни нормативни актове, които регулират дейността в отделните страни и сфери на приложение.

В предложената структура се диференцират три основни аспекта на компетентност:

1. Професионални и етични стандарти за коректна практика. Те се отнасят до начина на протичане на тестовия процес и до начина, по който потребителите на тестове взаимодействат с останалите страни в тестирането;
2. Знания, разбиране и умения, свързани с процеса на тестиране - какво трябва да знаят и умеят потребителите на тестове;
3. Знания и разбиране за необходимостта от информиране и обяснение на процеса на тестиране.

Независимо че тези три аспекта се различават помежду си, те са неразривно свързани в практиката.

В своята основа, ръководството има една ключова цел, която може да се определи като “Програма за работа” за потребителите на тестове. Тя представлява опорната точка, от която са изведени правилата. Всяко правило определя даден аспект от компетентността на потребителите на тестове и така допринася за постигане на ключовата цел.

Заедно със записаната по-долу ключова цел е дадена и областта на приложение на документа като в нея са описани: сферата на приложение, формите на оценяване, за които настоящите правила се отнасят и контекстът на оценяване, който се визира в тях.

Така най-общо Правилата съдържат:

1. Ключова цел и област на приложение.
2. Компетенциите, които потребителите на тестове трябва да притежават в съответствие с етичната употреба на тестовете.

3. Компетенциите, които потребителите на тестове трябва да притежават в съответствие с коректната употреба на тестовете.

Международните правила за употреба на тестове

Ключова цел

Компетентният потребител на тестове ще използва тестовете единствено по предназначение, по професионален и етичен начин, съобразявайки се с нуждите и правата на участващите в процеса на тестирането, причините за тестирането и с цялостния контекст на тестирането.

Това ще се постигне като се гарантира, че потребителят на тестове притежава необходимите компетентности, за да извършва тестиране, че познава и разбира тестовете, които използва и че действа по начин, който популяризира и подкрепя тестовия процес.

Област на приложение на правилата

Всеки опит да се предложи прецизна дефиниция за “тест” или за “тестирането” като процес, вероятно ще бъде неуспешен, тъй като потенциално могат да бъдат пренебрегнати някои процедури, които трябва да се включат в него или обратното – да се включат такива, които нямат място. За целите на настоящия документ термините “тест” и “тестиране” следва да се разбират в широки граници. Дали процедурата на оценяване ще се нарича “тест” или не е без значение. Настоящите правила се отнасят до множество процедури за оценяване, които не се означават като “тест” или целенасочено не са обозначени като “тест”. Следващите определения по-скоро очертават областта на приложение на правилата, отколкото да предлагат точна дефиниция на тестирането:

- Тестирането включва широк набор от процедури за психологично, професионално и образователно оценяване;
- Тестирането може да включва както процедури за измерването на нормалните, така и процедури за измерването на аномални или дисфункционални поведения;
- Тестовите процедури са създадени за провеждане при внимателно контролирани и стандартизирани условия и включват систематични протоколи за точкуване на резултатите;
- Тези процедури предоставят критерий/и за оценка на резултата и изводи, базиращи се на определена извадка от поведения.
- Те включват също така и процедури, чрез които може да се направи качествена класификация или ранжиране на хората;

Всяка процедура, използвана в смисъла на изложените по-горе определения, трябва да се определи като “тестиране”, независимо от: начина на провеждане; от това дали тя е разработена от автор на тестове, професионалист в съответната област; и независимо от това дали съдържа набор от въпроси или изисква изпълнение на някакви задачи или операции (напр. психомоторните тестове).

Тестовите трябва да притежават доказателства за надеждност и валидност според целите, за които са създадени. Подобни доказателствата са необходими, за да се подкрепят заключенията и изводите, предложени въз основа на тестовия резултат. Тези доказателства трябва да са достъпни за потребителя на теста, както и за евентуална независима проверка или оценяване. Ако важни доказателства за надеждността и валидността на теста се съдържат в технически ръководства, които са трудно достъпни, дистрибуторът на тестове трябва да предложи подробен библиографски обзор.

Настоящите правила се прилагат към всички тестови процедури, независимо от това дали са обозначени като “психологични тестове” или “образователни тестове” или от това дали са обезпечени с достъпни технически данни.

Значителна част от настоящите правила са приложими и към други процедури за оценяване, извън областта на тестовите. Те могат да се отнасят за всяка процедура на оценяване, където оценяването на хората се извършва със сериозни намерения или при злоупотребата с него може да доведе до лична загуба или психологически дистрес (напр. при интервюта за работа, оценяването на професионалните постижения, диагностика на специфични обучителни потребности и т.н.).

Правилата в Ръководството не се отнасят до употребата на материали, които външно приличат на тестове, но които се използват единствено за забавление (напр. въпросници във вестници и списания).

Предназначение на Правилата

Правилата се отнасят до използването на тестове в професионалната практика. В този смисъл те са насочени основно към:

- Притежателите на тестови материали;
- Хората отговорни за избора на тестове или които определят кои тестове ще бъдат използват в конкретното тестиране;
- Хората, обработващи и интерпретиращи тестовите резултати;
- Хората, които предоставят съвети или консултация на другите въз основа на тестовите резултати (напр. консултанти по професионално ориентиране, обучители и др.)

- Хората, които докладват тестовите резултати или предоставят обратна връзка на тестираните лица;

Правилата имат отношение и към всички останалите страни, участващи в тестовия процес (в смисъла на горепосоченото им значение), а именно към:

- Авторите на тестове;
- Разпространителите на тестове;
- Хората, обучаващи потребителите на тестове;
- Участниците в тестирането или заинтересованите от него други лица (напр. родители, съпрузи, партньори, деца);
- Професионалните общности и други асоциации, които са заинтересувани от употребата на психологични и образователни тестове;
- Държавните органи и законодателната власт.

Повечето аспекти на коректното тестиране, включени в настоящите правила се отнасят и за хората, използващи тестове изключително и само за изследователски цели.

Правилата не целят да покрият всички възможни техники за оценяване като например неструктурираните или полуструктурираните интервюта, оценяването на групови дейности или професионалното оценяване, извършвано от работодателите. Но вероятно голяма част от правилата са приложими и за по-общии ситуации на оценяване, извън строго психологично и образователно оценяване, като например при оценяването на кандидати за работа, чрез процедура за комплексна оценка (асесмънт-център), полуструктурирани или структурирани интервюта, оценяване на лица при консултиране и професионално ориентиране и др.

Контекстуални фактори

Правилата са приложими в международен мащаб. Те могат да бъдат използвани като насока за разработване на специфични местни стандарти, посредством прилагане на международните норми. Съществуват редица фактори, които оказват влияние върху практическото приложение на стандартите. Тези контекстни фактори трябва да се вземат предвид при интерпретирането на Правилата и при определяне на тяхното значение в практиката.

Факторите, които трябва да се отчитат при превръщането на Правилата в специфичните стандарти, включват:

- Социални, политически, институционални, лингвистични и културни различия между формите и ситуациите на оценяването;

- Законите на страната, в която се провежда тестирането;
- Съществуващите национални правила и стандарти за професионално поведение, утвърдени от професионалните психологически общности и организации;
- Различията между индивидуално и групово оценяване;
- Различията, дължащи се на спецификата на тестовите ситуации (учебно, клинично, професионално или друг вид оценяване);
- Лицата, които първи получават тестовите резултати (тестираните лица, техните родители, настойници; авторите на теста; работодателят или трета страна);
- Различия, отнасящи се до употребата на тестовите резултати (за вземане на решение, за изследване на кандидати или за предоставяне на информация за консултиране);
- Вариации в степента, в която обстоятелствата предлагат възможност за проверка на прецизността на интерпретациите с оглед на последваща информация и евентуално коригиране на резултата;

Знание, разбиране и умения

Знанията, разбирането и уменията са в основата на всички компетенции на потребителите на тестове. Възможно е съдържанието на знанията и уменията и равнището на детайлност, което се изисква от потребителите на тестове да варира, както в различните държави, така и между различните сфери на приложение на тестове, но то трябва да е функция на нивото на компетентност, което се изисква за използването на всеки конкретен тест.

В настоящите правила не се съдържа подробно описание на тези знания, разбиране и умения. Въпреки това, при приложението на Правилата за използване в специфични ситуации, съответното знание, умение, способност и други личностни характеристики следва да бъдат определени. Определянето е част от процеса на прилагане, посредством който от общи насоки се създават специфични стандарти. Основните области на знания, разбиране и умения, които специфичните стандарти следва да покрият, включват:

A. Теоретични знания, които се състоят от:

- Знания за основните психометрични принципи, процедури и техническите изисквания към тестовете (надеждност, валидност и стандартизация);
- Общи знания за психологическите измерванията, които да позволят правилното разбиране на тестовите резултати;
- Знания и разбиране на съответните теории и модели на способностите, личностните черти и/или други психологични

конструкти, върху които се базира конкретният тест; както и по психопатологията при клиничните тестирания. Необходимостта от тези знания е продиктувана от нуждата от обосноваване на избора на тест и интерпретирането на тестовите резултати;

- Знания за тестовете и за разпространението им в съответната област на практикуване.

Б. Практически знания и умения, включващи:

- Знания и умения за специфичните процедури или инструменти за оценяване, включително за използването на компютъризираното тестване, ако такова се прилага;
- Специализирани знания и практически умения за използването на тестовете, които са включени в набора, използван от съответния специалист;
- Знания и разбиране за конструкта или конструктите, стоящи в основата на тестовия резултат и при необходимост, знания относно правомерността на възможните заключения, изведени въз основа на тестовия резултат.

Правилата покриват:

Общи личностни умения, свързани със задачата:

- Изпълнението на дейности като провеждане на тестването, съобщаване/докладване на резултатите и предоставяне на обратна връзка на тестваните или на други клиенти;
- Умения за устно и писмено общуване, достатъчни за подготовката на участниците в тестването, провеждането на теста, съобщаването на тестовите резултати и за общуването с други заинтересовани лица (родители, работодатели и др.);
- Междупличностни умения достатъчни за подготовката на участниците в тестването, провеждане на теста и за предоставяне на обратна връзка за тестовите резултати.

Контекстуални знания и умения:

- Знания за това кога е уместна и кога е неподходяща употребата на тестове;
- Знания как да се интегрира тестването с други по-малко формални компоненти на ситуацията на оценяване (биографични данни, неструктурирано интервю и др.);
- Знания за текущите професионални, правни и етични въпроси, отнасящи се до употребата на тестове;

Умения за справяне със задачата, които включват:

- Знания за кодекса на поведение и коректната практика, свързани с използването на тестове, интерпретиране на тестовите резултати, предоставянето на обратна връзка, предоставянето и съхраняването на тестовите материали, съхраняването и отговорността за тестовите данни и резултати;
- Знание за социалния, културен и политически контекст, в който се провежда тестирането и начинът, по който подобни фактори могат да окажат влияние върху тестовите резултати и тяхната интерпретация.

Допълнителни умения за справяне:

- Знания за справяне с проблеми, трудности и нарушения на установения ред;
- Знания за отговаряне на въпросите на участниците в изследването по време на тестирането;
- Знания за справяне със ситуации, в които има възможност за допускане техническа грешка или за погрешно интерпретиране на тестовия резултат.

Дял I: Отговорност за етичното използване на тестове

1.1 Професионално и етично поведение

Компетентните потребители на тестове трябва:

- 1.1.1 Да поддържат и насърчават професионалните и етични стандарти.
- 1.1.2 Да са запознати и да осмислят текущите професионални и етични въпроси и дискусиите, свързани с употребата на тестове в различните области;
- 1.1.3 Да осъществяват ясна и категорична политика за тестирането и употребата на тестове¹;
- 1.1.4 Да се уверяват, че хората, с които работят се придържат към съответните професионални и етични стандарти на поведение;
- 1.1.5 В комуникацията с участниците в тестирането и/или с заинтересованите от него други лица, да проявяват чувствителност към техните притеснения и тревоги;
- 1.1.6 При контакти с медиите да представят тестовете и процедурата на тестиране по позитивен и балансиран начин;
- 1.1.7 Да избягват ситуации, в които съществуват или могат да се подозират определени интереси от тестирането, както и ситуации, при които тестирането може да наруши отношенията с клиентите.

1.2 Гаранции, че потребителите на тестове притежават компетентност за тяхното използване

- 1.2.1 Да работят само в рамките на научните принципи и на доказания опит;
- 1.2.2 Да установяват и поддържат високи професионални стандарти на компетентност;
- 1.2.3 Да познават границите на собствената си компетентност и да се придържат строго към тях;
- 1.2.4 Да следят промените и напредъка в областта на тестирането, създаването и използването на тестове, включително промени в законодателството, които имат отношение към тестовете и тяхната употреба.

1.3 Поемане на отговорност за използването на тестове

- 1.3.1 Да предлагат тестови услуги и да използват само такива тестове, за които притежават необходимата квалификация;

¹ В Приложение №1 е предложена примерна схема за подобна политика.

- 1.3.2 Да поемат отговорността за избора на тест и за направените препоръки;
- 1.3.3 Да предоставят ясна и адекватна информация на участниците в тестирането, относно етичните принципи и законовите норми, от които се ръководи психологичното тестиране;
- 1.3.4 Да се уверят, че същността на договора между участника и провеждащия тестирането е ясно разбрана от участника в тестирането²;
- 1.3.5 Да бъдат внимателни относно евентуални непланирани последици от използването на тестовете;
- 1.3.6 Да се стараят да избегнат нанасянето на вреда или причиняването на дистрес у хората, участващи в тестирането.

1.4 Съхранение на тестовите материали на сигурно място

- 1.4.1 Да се уверят, че тестовите материали се съхраняват на сигурно място с контролиран достъп;
- 1.4.2 Да зачитат законите за авторското право и споразуменията по отношение на тестовете, включително забраната за копиране или предаване на материалите по електронен, или какъвто и да е начин, на други хора, независимо дали са квалифицирани или не;
- 1.4.3 Да предпазват от достъп до теста, като не обучават лицата за решаване на теста или други сходни материали, които могат некоректно да повлияят върху тестовия им резултат;
- 1.4.4 Да се уверят, че тестовите техники не са разпространени в публичното пространство по начин, който нарушава ползността им;

1.5 Спазване на поверителност по отношение на тестовите резултати

- 1.5.1 Да определят кой ще има достъп до резултатите и да дефинират нивата на поверителност;
- 1.5.2 Да разяснят на участниците в тестирането нивата на поверителност преди началото на самото тестиране;
- 1.5.3 Да ограничат достъпа до резултатите само до тези, които имат право на информация;
- 1.5.4 Да изискват съответното съгласие, преди да съобщят резултатите от теста на други заинтересовани лица;

² В Приложение №2 е предложен примерен договор между участника в тестирането и провеждащия тестирането специалист.

- 1.5.5 Да съхраняват данните от тестовете така, че само хората, които имат право да ги използват, да имат достъп до тях;
- 1.5.6 Да установят ясни правила за това колко дълго могат да се съхраняват данните от теста;
- 1.5.7 Да отстранят имената и другата лична информация от данните, които са архивирани и които се използват за изследователски цели - за създаване на норми или за други статистически цели.

Дял II: Коректна практика при употребата на тестове

2.1 Оценка за потенциалната полезност на тестирането

Компетентните потребители на тестове трябва:

- 2.1.1 Да предлагат обосновано мнение за използването на тестовете;
- 2.1.2 Да се уверят, че е проведен цялостен анализ на нуждите на клиента и причините, които изискват да се използва оценяването (за отнасянето на лицето към дадена диагностична категория, за оценка на състоянието му или на пригодност за работа и т.н.);
- 2.1.3 Да установят дали знанията, уменията, способностите, нагласите или други характеристики, които измерва тестът, корелират със съответното поведение в смисъла на направените изводи;
- 2.1.4 Да търсят допълнителни източници на информация;
- 2.1.5 Да преценяват предимствата и недостатъците на използването на тестовете в сравнение с други източници на информация;
- 2.1.6 Да се уверят, че са използвани всички налични допълнителни източници на информация.

2.2 Избор на тестове с доказани технически характеристики, подходящи за конкретната ситуация

Компетентните потребители на тестове трябва:

- 2.2.1 Преди да изберат даден тест, да се запознаят с актуалната информация за набора от тестове, които са потенциално приложими в дадената ситуация (да проучат образци, независими обзори, експертни мнения и т.н.);
- 2.2.2 Да преценят дали наръчника на теста или другата техническата документация съдържат достатъчно информация, която да позволи да се оценят следните важни аспекти:
 - а) обхват и представителност на тестовото съдържание, релевантност на нормите, трудност на съдържанието;
 - б) точност на измерването и демонстрирана надеждност спрямо съответната популация;
 - в) валидност (спрямо съответната популация и поставената цел);
 - г) липса на систематично отклонение по отношение на потенциалните групи изследвани лица;
 - д) приемливост на теста за хората, които ще участват в тестирането, включително възприеманата справедливост и безпристрастност на теста;
 - е) практически въпроси, включващи необходимото време, разходи и технически ресурси;

- 2.2.3 Да избягват употребата на тестове, които имат неадекватна или неясна техническа документация;
- 2.2.4 Да използват тестовете само за цели, за които са налице достатъчни доказателства за тяхната валидност;
- 2.2.5 Да избягват да си съставят мнение за теста единствено въз основа на неговата цена, препоръки на други потребители или на базата на съвети на хора, които имат комерсиални интереси;
- 2.2.6 Да се отзовават на исканията на другите заинтересовани страни (участници в тестирането, родители, ръководители), предоставяйки им достатъчно информация, благодарение на която да разберат причината за избор на теста.

2.3 Внимание към проблема за безпристрастността в тестирането

Когато ще се тестват хора от различни групи (различаващи се по пол, културна принадлежност, образование, етнически произход или възраст), компетентният потребител на тестове е длъжен да положи всички необходими усилия, за да се увери, че:

- 2.3.1 Тестовете позволяват безпристрастност и са подходящи за всички групи, които ще бъдат изследвани;
- 2.3.2 Оценяваните конструкти да имат смисъл за представителите на всички групи тествани;
- 2.3.3 Налице са доказателства за възможни различия между групите по отношение на изпълнението на теста;
- 2.3.4 Налице са доказателства за различно функциониране на айтемите (в случаите, когато това е уместно);
- 2.3.5 Има валидни доказателства в подкрепа на необходимостта от употребата на теста при различните групи;
- 2.3.6 Ефектите на груповите различия, които не са свързани с основната цел на тестирането са редуцирани (различия в мотивацията за тестване/отговаряне, способност за четене, острота на зрителните и слуховите възприятия, когато те не са предмет на самото тестване и т.н.);
- 2.3.7 Правилата, свързани с коректната и безпристрастна употреба на тестове, се интерпретират в контекста на държавната политика и законодателство³

³ В този аспект Правилата са фокусирани само върху принципа на "най-добрата практика". В много страни, въпросите свързани с коректното и безпристрастно използване на тестове се третират и трябва да бъдат съобразени и с националните закони.

Когато тестирането се извършва на повече от един език (в една или в различни държави), компетентният потребител на тестове трябва да положи всички усилия, за да се увери, че:

- 2.3.8 Всяка езикова или диалектна версия на теста е конструирана в съответствие с точните методологически изисквания на “най-добрата практика”;
- 2.3.9 Авторите на теста са взели предвид особеностите на съдържанието, културата и езика;
- 2.3.10 Провеждащите тестирането могат ясно да общуват на езика, на който ще се провежда изследването;
- 2.3.11 Нивото, на което изследваните лица владеят езика, на който ще се провежда тестът е проверено систематично и е предложена подходяща езикова версия или ако е необходимо е предложена билингвистична версия.

Когато се тестват хора с увреждания, компетентният потребител на тестове трябва да положи всички усилия, за да се увери, че:

- 2.3.12 Потърсено е мнението на експертите за евентуални ефекти, които могат да имат различните нарушения върху изпълнението на теста;
- 2.3.13 Потенциалните изследвани лица са консултирани и техните нужди и желания са взети предвид;
- 2.3.14 Направена е необходимата подготовка, която се изисква, когато сред изследваните лица има хора със слухови, зрителни, моторни или други нарушения.
- 2.3.15 Използват се алтернативни процедури за оценяване, вместо изменения в самите тестове (например други по-подходящи тестове или алтернативно структурирани форми на оценяване);
- 2.3.16 Потърсен е професионален съвет от друг специалист в областта, ако необходимите промени в теста за работа с хора с нарушения, надхвърлят компетентността на потребителя на теста;
- 2.3.17 Ако се налагат промени в тестовата процедура, то те са такива, че да приспособят теста към същността на нарушението по начин, по който промените да имат минимално въздействие върху валидността на резултата;
- 2.3.18 Информацията за характера на промените, направени в теста или на тестовата процедура е предоставена на хората, които интерпретират резултата, тъй като непредоставянето на подобна информация може да доведе до предубедена интерпретация или до вземане на пристрастно решение.

2.4 Извършване на необходимите приготовления за тестовата сесия

Компетентният потребител на тестове ще положи всички необходими усилия за:

- 2.4.1 Да информира своевременно на заинтересуваните страни за целта на тестирането, начините, по които те могат най-добре да се подготвят и процедурите, които ще следват;
- 2.4.2 Да консултира участници в тестирането, говорещи на различен език или диалект от този, на който се провежда тестът;
- 2.4.3 Да изпрати на участниците в тестирането образци или подготвителни материали, когато такива са налице и когато това е предвидено в теста;
- 2.4.4 Ясно да обясни на участниците в тестирането техните права и отговорности (вж. Приложение 2)
- 2.4.5 Преди началото на тестирането да получи официалното съгласие от участниците в тестирането, от техните родители или законни настойници;
- 2.4.6 Когато тестирането е по желание, да обясни на тестираните последствията от провеждането или непровеждането на тестирането, за да могат те да направят информиран избор;
- 2.4.7 Да извърши необходимите практически приготовления, уверявайки се, че:
 - а) Условието за провеждане на теста съответстват на изискванията, посочени в наръчника на теста;
 - б) Мястото на провеждане и средствата се подготвени предварително, мястото е достъпно, сигурно, спокойно, без отвличащи вниманието фактори и е подходящо за целта на тестирането;
 - в) Налице са достатъчно материали, които са проверени за отбелязани отговори от други изследвани лица;
 - г) Хората, които участват в процеса на тестиране притежават необходимата компетентност;
 - д) Извършени са необходимите приготовления за тестирането на хора с увреждания⁴;
- 2.4.8 Да предвиди възможни проблеми и да им противодейства, посредством цялостна подготовка на конкретните тестови материали и инструкции.

2.5 Провеждане на коректно тестиране

Компетентният потребител на тестове трябва:

⁴ Вж. Приложение 3

- 2.5.1 Да установи първоначален контакт и разбирателство с участниците в тестирането, посрещайки ги по позитивен начин;
- 2.5.2 Да се старее да намали напрежението на участниците и да не създава или усилва излишно напрежението у тях;
- 2.5.3 Да се увери, че всички възможни източници на разсейване (напр. мобилни телефони, пейджъри, аларми на часовници) са изключени;
- 2.5.4 Да се увери, че преди началото на тестирането всички участници са получили необходимите материали за изпълнение на теста;
- 2.5.5 Да провежда теста под подходящо ръководство (супервизия);
- 2.5.6 Когато това е възможно, дава инструкциите за теста на майчиния език на участниците в тестирането, дори когато тестът е конструиран за измерване на знания или умения на друг език;
- 2.5.7 Да прави обосновани промени в тестовата процедура, адаптирайки я към хората с увреждания като при това стриктно се придържа към инструкциите в ръководството на теста;
- 2.5.8 Да чете инструкциите ясно и спокойно;
- 2.5.9 Да предоставя достатъчно време за решаване и осмисляне на примерите;
- 2.5.10 Да наблюдава и записва отклоненията от тестовата процедура;
- 2.5.11 Когато е необходимо, да отчита и записва точно времето за реакция;
- 2.5.12 Да се уверява, че всички материали са му предадени в края на тестовата сесия;
- 2.5.13 Да провежда теста по начин, който позволява адекватното и подходящо ниво на контрол и достоверност на идентичността на участниците в тестирането;
- 2.5.14 Да се уверява, че хората, участващи в тестирането имат подходящата подготовка;
- 2.5.15 Да се уверява, че участниците в тестирането не са били разсейвани и занимавани с отвличащи вниманието дейности по време на тестирането;
- 2.5.16 Да оказва подходящо съдействие на участници в тестирането, които показват признаци на прекомерен стрес или тревога.

2.6 Точно и прецизно изчисляване и анализиране на тестовия резултат ***Компетентният потребител на тестове трябва:***

- 2.6.1 Да следва внимателно стандартизираните процедури за точкуване;
- 2.6.2 Да преобразува суровия тестов бал в съответните скали;

- 2.6.3 Да избира такива видове скали, които съответстват на предвидената употреба на тестовия резултат;
- 2.6.4 Да проверява дали процедурите по преобразуването на суровия бал и другите технически процедури са извършени точно;
- 2.6.5 Да се уверява, че направените заключения не произтичат от сравняването с неадекватни норми;
- 2.6.6 Когато е уместно, да изчислява комплексните резултати, използвайки стандартни формули и уравнения;
- 2.6.7 Да прилага предвидените процедури за проверка на тестовите резултати, целящи откриване на неправдоподобни или неоснователни резултати;
- 2.6.8 В заключението да наименува скалите ясно и точно и да предоставя ясна идентификация на нормите, видовете скали и уравненията, които са използвани;

2.7 Коректна интерпретация на резултатите

Компетентният потребител на тестове трябва:

- 2.7.1 Да притежава адекватно професионално разбиране на теоретичните или концептуални основи на теста, на техническата документация и на ръководството за използване и интерпретация на тестовите резултати;
- 2.7.2 Да притежава добро разбиране за използваните скали, характеристиките на нормите или сравнителните групи и ограниченията на резултата;
- 2.7.3 Да предприема стъпки за ограничаване на евентуалната предубеденост на интерпретиращия тестовите резултати към представители на дадена културна група;
- 2.7.4 Да използва подходящи норми или групи за сравнение, когато те са на разположение;
- 2.7.5 Да интерпретира резултатите от теста в смисъла на наличната информация за изследваното лице (вкл. възраст, пол, образование, култура и други фактори), с оглед на техническите ограничения на теста, конкретният контекст на оценяването и нуждите на хората със законни интереси от резултатите на процеса;
- 2.7.6 Да избягва твърде широки обобщения на тестовия резултат за характеристики, които не са измервани с теста;
- 2.7.7 Да взема под внимание надеждността на всяка скала, грешката на измерването и други характеристики, които могат изкуствено да занижат или повишат резултата при интерпретацията;
- 2.7.8 Да има предвид наличните доказателства за валидността на теста, с оглед на релевантността на измервания конструкт за демографските групи, към

които принадлежат изследваните лица (напр. културни, възрастни, социална класа, полови групи);

- 2.7.9 При интерпретацията на резултатите да използва прагови стойности (критични точки) само когато са налице доказателства за валидността на тези прагове;
- 2.7.10 Да е запознат с негативните социални стереотипи, съществуващи спрямо групата, към която принадлежат изследваните лица (напр. културна група, възраст, социална класа, пол) и да избягва интерпретирането на теста по начин, който поддържа подобни стереотипи;
- 2.7.11 Да взема под внимание индивидуалните и/или групови отклонения от стандартната процедура при провеждането на теста;
- 2.7.12 Да взема под внимание сведенията за предишен опит на лицето с теста, когато има налични данни, че предишният опит оказва влияние върху изпълнението на теста;

2.8 Точно и ясно съобщаване на резултатите на заинтересуваните страни ***Компетентният потребител на тестове трябва:***

- 2.8.1 Да идентифицира заинтересуваните страни, които имат право да получат резултатите от теста;
- 2.8.2 Да представя писмени или устни заключения на заинтересуваните страни с информираното съгласие на участниците в тестирането или на техните законни представители;
- 2.8.3 Да се уверява, че техническото и езиково равнище на заключенията е съобразено с нивото на разбиране на получателите;
- 2.8.4 Да изяснява, че тестовите данни представляват само един източник на информация и винаги трябва да се разглежда заедно с другата събрана информация;
- 2.8.5 Да обяснява важността на тестовите резултати спрямо другата информация за изследваните лица;
- 2.8.6 Да използва форма и структура на заключенията, които са подходящи за контекста на оценяването;
- 2.8.7 Когато е уместно, да предоставя информация на хората, които ще вземат решение, за това как могат да използват тестовите резултати за своите решения;
- 2.8.8 Да обяснява и подкрепя употребата на тестовите резултати, използвани за подреждането на хората в категории (напр. за диагностични цели или за подбор за работа);

- 2.8.9 Към писменото заключение да добавя ясно резюме, а когато е уместно и специфични препоръки;
- 2.8.10 Да представя устна обратна връзка на участниците в тестирането по конструктивен и подкрепящ начин;

2.9 Преценка за адекватността и приложимостта на теста

Компетентният потребител на тестове трябва:

- 2.9.1 Да следи и периодично да преглежда промените, настъпили с течение на времето в популациите от хора, които се изследват и критериите за измерване, които се използват;
- 2.9.2 Да следи за евентуални вредни влияния на оценките на тестове;
- 2.9.3 Да се съобразява с необходимостта от преоценка на използването на теста, ако са направени промени във формата, съдържанието или начина на неговото провеждане;
- 2.9.4 Да се съобразява с необходимостта от преоценка на доказателствата за валидност, ако е променена целта, за която се използва тестът;
- 2.9.5 Когато е възможно да се стреми да валидизира теста за целите, за които е използван или да участва в официалните изследвания на валидността;
- 2.9.6 Когато е възможно да съдейства в осъвременяването на информацията за нормите, надеждността и валидността на теста, предоставяйки съответни данни на авторите на тестове, издателите и/или изследователите.

Литература

- American Educational Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education. (1985). *Standards for Educational and Psychological Testing*. Washington DC: American Psychological Association.
- Bartram, D. (1995). The Development of Standards for the Use of Psychological Tests in Occupational Settings: The Competence Approach. *The Psychologist*, May, 219-223.
- Bartram, D. (1996). Test Qualifications and Test Use in the UK: The Competence Approach. *European Journal of Psychological Assessment*, **12**, 62-71.
- Canadian Psychological Association. (1987). *Guidelines for Educational and Psychological Testing*. Ottawa: Canadian Psychological Association.
- Eyde, L. D., Moreland, K. L. & Robertson, G. J. (1988). *Test User Qualifications: A Data-based Approach to Promoting Good Test Use*. Report for the Test User Qualifications Working Group. Washington DC: American Psychological Association.
- Eyde, L. D., Robertson, G. J., Krug, S. E. et al (1993). *Responsible Test Use: Case Studies For Assessing Human Behaviour*. Washington DC: American Psychological Association.
- Fremer, J., Diamond, E. E. & Camara, W. J. (1989). Developing a Code of Fair Testing Practices in Education. *American Psychologist*, **44**, 1062-1067.
- Hambleton, R. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests: A progress report. *European Journal of Psychological Assessment*, **10**, 229-244.
- Joint Committee on Testing Practices. (1988). *Code of Fair Testing Practices in Education*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.
- Joint Committee on Testing Practices. (2000). *Rights and Responsibilities of Test Takers: Guidelines and Expectations*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.
- Kendall, I., Jenkinson, J., De Lemos, M. & Clancy, D. (1997). *Supplement to Guidelines for the use of Psychological Tests*. Australian Psychological Society.
- Moreland, K. L., Eyde, L. D., Robertson, G. J., Primoff, E. S. & Most, R. B. (1995). Assessment of Test User Qualifications: A Research-Based Measurement Procedure. *American Psychologist*, **50**, 14-23.
- Schafer, W. D. (1992). *Responsibilities of Users of Standardized Tests: RUST Statement Revised*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

Van de Vijver, F. & Hambleton, R. (1996). Translating tests: some practical guidelines. *European Psychologist*, *1*, 89-99.

Приложение №1

Правила за обща политика в областта на тестирането

Следващите правила произтичат от необходимостта от систематично разглеждане на политиката на организациите по отношение на тестирането и от необходимостта от уверение, че всички, които участват в този процес са наясно с това каква е организационната политика. Необходимостта от формулиране на категорична и ясна политика по отношение на тестирането не се ограничава само до големите организации. Малките и средни предприятия, които използват тестове, също трябва обърнат внимание на политиката си за тестиране и то по същия начин, както правят това организациите в областта на здравеопазването, обществената безопасност, организациите, следящи за спазването на принципа за равните възможности, за защитата на хората с увреждания и в другите сфери, отнасящи се до “добрата практика” в областта на управлението, отношението и грижата за персонала.

Политиката в областта на тестирането се създава въз основа на следните цели:

- Уверение, че личните и организационни цели са удовлетворени;
- Уверение, че е избегната възможната неправилна употреба на тестовете;
- Демонстриране на отговорност към спазване на “добрата практика” в областта на тестирането;
- Уверение, че употребата на теста е подходяща за целите на тестирането;
- Уверение, че посредством прилагането на теста не се извършва дискриминация;
- Уверение, че оценките са базирани на разбиране и релевантна информация;
- Уверение, че тестовете се използват само от квалифицирани хора.

Политиката в областта на тестирането трябва да покрива по-голяма част (или всички) от следните въпроси:

- Правилното използване на тестове;
- Защитата на материалите и резултатите;
- Определяне на това кой има право да провежда, оценява и интерпретира тестове;
- Определяне на изисквания за квалификацията на хората, които ще използват тестове;
- Обучение на потребителите на тестове;
- Подготовка на участниците в тестирането;

- Достъп и защита на материалите;
- Спазване на поверителност при достъпа до тестовите резултати;
- Предоставяне на обратна връзка за резултатите на изследваните лица;
- Определяне на отговорността и правата на изследваните лица преди, по време и след тестовата сесия;
- Определяне на отговорността на всеки потребител на тестове.

Всяка политика следва да бъде периодично ревизирана и осъвременявана, за да бъде синхронизирана с напредъка в областта на тестирането или с настъпилите промени в практиката.

Заинтересувани страни трябва да имат достъп и да бъдат информирани за политиката на организацията в областта на тестирането.

Отговорностите за политиката на организацията в областта на тестирането трябва да бъде делегирана на квалифицирания потребител на тестове, който да разполага с пълномощия да контролира прилагането и придържането към политиката.

Правила за осъществяване на контакт между страните, участващи в процеса на тестиране

Договорите между предлагащите тестови услуги и участниците в тестирането трябва да бъдат в съгласие с принципа на “най-добрата практика”, законите и политиката в областта на тестирането. Следващите точки са предложени като примерен вариант на съдържанието на договора. Детайлите варират в зависимост от контекста на оценяването (напр. професионален подбор, образователно тестиране, клинично изследване, съдебна експертиза и др.) и местните или национални закони и наредби.

Договорите между предлагащите тестови услуги, участниците в тестирането и другите заинтересовани страни често са подразбиращи се и неизказани. Изясняването на очакванията, ролите и отговорностите на всички страни в тестирането може да способства за избягване на недоразумения, нанасяне на вреда и възникване на спорове, които да трябва да се решават по съдебен ред.

Задължения на предлагащите тестови услуги:

1. Да информират участниците в тестирането за техните права относно това как ще бъдат използвани техните резултати и техните права за достъп до резултатите⁵;
2. Да предоставят адекватни предварителни предупреждения за финансови искания, свързани с процеса на тестиране, кой ще носи отговорност за тяхното плащане и кога ще бъдат платени;
3. Да се отнасят вежливо, коректно и с непредубедено отношение към участниците в тестирането, независимо от тяхната раса, пол, възраст, увреждания и др.
4. Да използват тестове с доказано качество, подходящи за участниците в тестирането и за целите на оценяването;
5. Да информират участниците в тестирането за целите на оценяването, същността на теста, на кого ще бъдат докладвани резултатите и за целите, за които ще се използват резултатите;
6. Да предоставят информация кога ще се проведе тестирането и кога ще бъдат готови резултатите, дали участниците или другите страни могат

⁵ По този въпрос законите в отделните държави се различават. Например чрез Закона за защита на данните във Великобритания се предоставя право на достъп до данни, съхранени на компютър, различен от тези, на които се създават хартиените варианти.

да получат копие от попълнените листи за отговори или само резултатите⁶;

7. Да работят с обучен специалист, който ще провежда теста и с квалифициран специалист за интерпретация на резултатите;
8. Да се уверят, че изследваните лица знаят дали тестът е избираем, и ако това е така какви са последствията от изпълнението или от отказа за изпълнение;
9. Да се уверят, че изследваните лица разбират какви са условията за повторно тестиране (ако има такава възможност), за повторно изчисляване или за отменяне на резултатите;
10. Да се уверят, че участниците в изследването знаят, че резултатите ще им бъдат обяснени на разбираем език, възможно най-скоро след обработването им;
11. Да се уверят, че изследваните лица знаят, че тестовите им резултатите са поверителни в смисъла на закона за защита на личните данни и принципа на “добрата практика”;
12. Да информират изследваните лица кой ще имат достъп до резултатите им и условията, при които тестовите резултати ще бъдат оповестени;
13. Да се уверят, че участниците в изследването са запознати с процедурите за подаване на жалби, оплаквания и начините, по които да уведомят за евентуални проблеми;

Предлагащите тестови услуги ще информират участниците в тестирането, че от тях се очаква да:

14. По време на тестирането да се отнасят към останалите участници вежливо и с уважение;
15. Ако имат въпроси и неясноти относно провеждането на тестирането (как и защо се извършва), какво ще се изисква от тях, какво ще бъде направено с резултатите и др., да поставят тези въпроси преди началото на самото тестиране;
16. Да информират лицето, отговарящо за тестирането за евентуалното наличие на условия и обстоятелства, които според тях могат да направят невалидни тестовите резултати и които те биха желали да бъдат взети предвид;

⁶ Тестовите и листите за отговори обикновено не се предоставят на други лица, но в отделните държави са налице различия по отношение на това какво имат право да получат изследваните лица. Има значителни различия в очакванията на участниците относно информацията която ще получат. От особено значение е в договора ясно да се посочва точно каква информация ще получат и каква – не.

17. Да следват инструкциите на провеждащия тестирането;
18. Да са запознати с последствията от непровеждането на теста и да имат готовност да приемат тези последствия;
19. Да знаят, че ако бъде поискано да платят за някакви услуги, свързани с тестирането, то това следва да стане преди уговорената дата на тестирането.

Основни положения при подготовката за тестово изследване на лица с увреждания

В случаите, когато се налага промяна в провеждането на теста, с оглед на нуждите на хора с увреждания, е необходимо значително внимание и опитност. Както и в другите случаи, местните и национални закони⁷ трябва да бъдат взети под внимание и да се зачитат индивидуалните права. При търсенето на информация за различните видове и степени на нарушения, специалистът трябва да събира само тези сведения, които се отнасят до способността на лицето да се справи с дейностите, необходими за изпълнението на теста⁸.

Няма просто правило, чрез което да се гарантира, че при хора с нарушения, тестът ще се провежда безпристрастно. Въпрос на професионална преценка е да се реши дали е по-добре да се използват алтернативни форми на оценяване или да се промени самият тест или начинът на провеждането му. На практика е трудно постижимо изготвянето на норми за достатъчен брой хора с определено нарушение, така че да се осигури съпоставимост със стандартизираната версия. В случаите, когато са налице подобни данни, например за промяна на времевите ограничения при използване на Брайлова и звукозаписна версия на тестовете, те трябва да насочват провеждащия тестирането за извършване на подходящите улеснения. Ако няма възможност за пълна стандартизация на модифицираната версия, то когато е осъществимо, следва да се направят пилотни изследвания с малки извадки.

Поради недостатъчната информация за представянето на хората с увреждания на тестови изследвания (независимо дали са модифицирани или не), често е подходящо тестовите резултати да се разглеждат качествено. Те могат да се използват за означаване на оценяваните характеристики (способност, мотивация, личност и др.), като се допълват и подкрепят от информация, получена посредством други методи.

В индивидуалното оценяване, оценяващият може по-лесно да адаптира тестовата процедура към способностите на изследваното лице. При груповото тестиране (напр. при подбор за работа) възникват по-големи трудности. Те са свързани както с това как да се осигури на практика адаптирането на тестовата процедура към особеностите на определени лица в цялата група, така и с факта, че различията могат да се интерпретират от другите участници в тестирането като на проява на пристрастие. Например, ако на хората с увреждания се

⁷ В САЩ трябва да се вземат под внимание клаузите в Хартата на американците с нарушения (1990). Във Великобритания The Disability Discrimination Act (1995), в Employment Code of Practice се посочва: “работодателите са длъжни да прегледат/проверят тестовите или начинът по който са оценени резултатите, имайки предвид специфичните нарушения на кандидатите.”

⁸ За подробно ръководство по този въпрос в САЩ, вж. Eyde, Nestor, Heaton & Nelson (1994);

предоставя повече време за попълване на теста, самите те могат да сметнат, че са третирани “различно”, а тези без нарушения - че допълнителното време е нечестно предимство.

Консултацията относно специфичните нужди на хората с увреждания може да бъде получена от организациите, занимаващи се с нарушенията, както и от индивидуалните участници. Като цяло е полезно лицето да бъде директно попитано (по незаплашващ и подкрепящ начин) дали са налице съображения, които трябва да бъдат взети под внимание (ако законът позволява това)⁹ при тестирането. В много случаи подобни консултации ще позволят осъществяването на подходящи промени в тестовата обстановка, без те да засягат самия тест.

Представеният по-долу схематичен протокол предлага общи насоки за решаването на въпроса дали да се налагат промени в тестирането и как те да се осъществят. Всъщност трябва да се има предвид, че увреждането може да не води до вариация на тестовия резултат, да предполага релевантна на изследвания конструкт или конструкти вариация или да води до ирелевантна вариация на изследваните конструкти. В първия случай не са необходими промени. В последния вариант, промените на тестовата процедура трябва да се премахнат ирелевантните източници на вариация, дори и ако трябва съответният тест да бъде заменен с друг, по-подходящ. При втория случай евентуална промяна на теста ще засегне приложимостта на тестовите резултати.

1. Да се прецени доколко е вероятно характерът на увреждането да окаже влияние върху представянето на теста. Много хора имат нарушения, които не се отразяват върху представянето. В тези случаи е неуместно да се правят улеснения за тях.
2. Ако е вероятно характерът на увреждането да даде отражение върху изпълнението на теста, да се прецени дали това отражение е релевантно на измервания конструкт. Например, при човек, чиято ръка е засегната от артрит, нарушението може да доведе до намаляване на скоростта на работа по тест, в който се изисква писане. При подобен случай, ако способността за бързо писане е част от изпълнение на физически задачи, то тестът не е необходимо да бъде променян, но ако целта на теста е да оценява бързината, с която се извършва визуална проверка, то тогава е необходимо да се намери подходяща алтернативна форма за записване на отговорите.
3. Ако нарушението е несъществено за измервания конструкт, но може да окаже влияние върху представянето на лицето, може да се пристъпи към промяна на процедурата;

⁹ Във Великобритания в *The Disability Discrimination Act (1995)* има заложен някои задължения на лицата с увреждания, които целят да провокират осъзнаване на техните нужди.

4. Потребителите на тестове трябва да се консултират с ръчника на теста и с издателя относно правилата за промяна на теста и да получат информация за алтернативни формати и процедури;
5. Потребителите на тестове трябва да се консултират и със съответни организации за възможно влияние на специфично нарушение, с подходяща литература и документация, както и да проучат вида на адаптациите или улесненията, които могат да бъдат полезни;
6. Всяка промяна в теста или в процедурите за неговото провеждане трябва да бъде прецизно описана и обоснована.

Правила за превод на Правилата на Международния тестов комитет (МТК) за използването на тестове

Посочените условия са приложими към официалните версии на Правилата на Международния тестов комитет (МТК). Условията дават право на националната психологична асоциация за проверка на качеството и точността на превода.

1. Във всяка страна може да има само един официален превод на Правилата.
2. Авторските права на оригиналната версия се притежават от МТК. МТК ще дава права за създаване на официалната версия под егидата на националната психологична асоциация, при условие, че в МТК се депозира копие и националната психологична асоциация поеме отговорността за качеството и точността на превода.
3. В МТК се депозира официално писмо от упълномощен служител на националната психологична асоциация, с което се удостоверява точността на превода.
4. МТК запазва правото да разпространява копия без да заплаща за това на психологичната асоциация, както и достъп до Правилата чрез своята Интернет страница.
5. Официалната версия ще се позовава по следния начин: “Правила за използването на тестове на Международния тестов комитет (МТК): Българска версия. Превод, утвърден от ... (пълното наименование на националната психологична асоциация).
6. На официалната версия трябва да са поставени – логото на националната психологична асоциация и логото на МТК.
7. Правилата трябва да са свободно достъпни или да се предоставят без заплащане. Съпътстващи документи, приложения, процедури за квалификация и др., разработени на местно ниво въз основа на Правилата на МТК, могат да бъдат разпространявани с търговска цел.
8. Нормалните правила за авторско право и разрешения се изискват от хората, които желаят да публикуват откъси от Правилата. Във връзка с преведените версии, МТК делегира даването на разрешения за това на националните психологични асоциации, отговорни за превода. В преведения документ трябва да се съдържа бележка за тези действия.